

**Brabantse
Zorgvuldigheidsscore
Veehouderij (BZV):
een transitie-instrument?**

advies

September 2016

**Brabantse
Zorgvuldigheidsscore
Veehouderij (BZV):
een transitie-instrument?**

advies

drs. S. Willems
M. van Santvoort, MSc.

's-Hertogenbosch
29 september 2016

Inhoudsopgave

1. Inleiding.....	3
2. Verantwoording	4
3. Methode van onderzoek.....	5
4. Onderzoeksresultaten:	
a. Het hoofddoel van de BZV en de bijdrage aan de transitie van de veehouderij.....	6
b. De eigen opvatting van de respondenten over een zorgvuldige veehouderij.....	7
c. De functie van de BZV gezien vanuit burger, ondernemer en overheid.....	7
d. Omissies in de BZV.....	8
e. De stimulans die uitgaat van de BZV op het nemen van bedrijfsbeslissingen door ondernemers.....	8
f. De betekenis van de BZV voor het vertrouwen tussen boer, burger en overheid.....	8
5. Conclusies.....	10
6. Aanbevelingen.....	11
Bijlage: Lijst van geïnterviewde personen.....	12

Inleiding

Op 4 juli jl. is BrabantAdvies door de Provincie Noord-Brabant verzocht te adviseren met betrekking tot de Brabantse Zorgvuldigheidsscore Veehouderij (BZV). Om tot dit advies te komen, is verkennend onderzoek gedaan.

De volgende drie vragen worden door BrabantAdvies, op verzoek van de Provincie, vanuit een 'helicopter-view' beantwoord.

1. In welke mate draagt de BZV bij aan de doelen van de Uitvoeringsagenda Brabantse Agrofood (UBA)?
2. Vindt de bijdrage van de BZV aan de UBA op een effectieve en efficiënte wijze plaats?
3. Draagt de BZV volgens de betrokken partners bij aan de beoogde doelen?

BrabantAdvies wordt verzocht de BZV te beschouwen vanuit algemeen systemisch niveau, gebaseerd op de visies van respondenten.

Daarnaast beantwoordt BrabantAdvies op verzoek 2 aanvullende vragen.

1. Wat weten niet (direct) betrokken partijen (burgers) en deskundigen van de BZV en wat vinden zij ervan?
2. Draagt de BZV bij aan het herstel van onderling vertrouwen tussen veehouders, burgers en overheden? Hebben partijen vertrouwen in het verdienen van ontwikkelruimte via de BZV? Hoe kan worden omgegaan met weerstand van burgers?

2. Verantwoording

Er zijn, in principe, verschillende manieren om de beoordeling van de BZV te onderzoeken. Een ervan is het nagaan van feitelijke, objectieveerbare veranderingen die zich hebben voorgedaan in de bedrijfsvoering van veehouderijen na invoering van de BZV. Welke investeringen zijn herleidbaar naar de invoering van de BZV en welke gevolgen heeft de BZV gehad voor bedrijfsontwikkeling - bijvoorbeeld door innovaties, schaalvergroting, produceren voor nieuwe marktsegmenten of anderszins? Een andere manier is het bevragen van direct bij de BZV betrokken stakeholders als veehouders en natuur-, milieu-, en gezondheidsorganisaties over hun beoordeling van het instrument: doet het wat het beoogt te doen, welke impact heeft het op bedrijfsmatige ontwikkelingen en in hoeverre draagt het bij aan de zorgvuldige veehouderij?

Beide typen onderzoek zijn belangrijk. Het eerste type verschaft de objectieve informatie die input en feedback vormt voor beleid. Het tweede onderzoek levert belangrijke gegevens op over de manier waarop belanghebbenden, die met de BZV werken en het moeten laten functioneren, het instrument beoordelen.

Naast beide soorten onderzoek is een derde type relevant: het laten beoordelen van de BZV door personen die de BZV vanuit een meer algemeen, systemisch niveau bezien. Heeft het instrument werkelijk de functie die het beoogt te hebben, waar heeft het deze functie en wat betekent het resultaat beleidsmatig? Dit type onderzoek richt zich eerder op de inventarisatie van visies en het 'waarom', dan op de beoordeling van het concrete 'hoe'. De drie soorten onderzoek zijn complementair: ze vullen elkaar aan. Een exclusieve focus op een van de drie zou beperkend en mogelijk zelfs misleidend zijn.

Het eerste type onderzoek is overigens niet mogelijk omdat een nulmeting ontbreekt. Het tweede type is recentelijk uitgevoerd door Lysias Consulting Group. Het derde type is uitgevoerd door BrabantAdvies en wordt in dit advies beschreven. Het betreft een kleinschalig, kwalitatief onderzoek onder een selectie van raadsleden uit de Brabantse SER, de Provinciale Raad Gezondheid en de Provinciale Raad voor de Leefomgeving. Deze personen bekleden functies die meer strategisch dan tactisch/operationeel van aard zijn. Van hen kan worden verwacht dat zij vanuit verschillende perspectieven (economie, gezondheid en omgeving) hun visie kunnen geven op de manier waarop de BZV functioneert. Sommige raadsleden zijn betrokken geweest bij de totstandkoming van de BZV en zijn in staat de beoordeling te relateren aan de intenties waarmee het instrument is opgezet. Daarnaast zijn drie leden van het 'Panel Zorgvuldige Veehouderij' geïnterviewd. Zij zijn deskundig op het terrein van Agrofood en innovatie vanuit de perspectieven economie, gezondheid en omgeving.

De raden (aangevuld met 3 leden van het 'Panel Zorgvuldige Veehouderij') zijn beperkt in omvang. Dit impliceert een kwalitatief onderzoek. Het gaat hier om het inventariseren van uitspraken en reacties van personen die functioneren op bestuurlijk niveau. De kleine schaal en het kwalitatieve karakter beperken de hardheid en generaliseerbaarheid van de conclusies. Hier staat tegenover dat de visies ook niet bedoeld zijn om gekwantificeerd te worden maar vooral relevant en interessant zijn vanwege hun inhoud en diversiteit.

3. Methode van onderzoek

Deelnemers

Raadsleden die bekend zijn met de BZV en drie leden van het Panel Zorgvuldige Veehouderij werden verzocht in het onderzoek te participeren. Interviews aan de hand van open vragen (geen voorgestructureerde antwoordmogelijkheden) werden telefonisch afgenomen door adviseurs van BrabantAdvies. De open vraagstelling bood de mogelijkheid om zo breed mogelijk visies, observaties, indrukken, oordelen, reflecties, aanbevelingen en suggesties te achterhalen. In totaal hebben 14 personen deelgenomen.

Inhoud

Gekozen is voor een focus op algemene uitgangspunten en kenmerken van de BZV en dus niet op het dagelijks functioneren ervan. De vraag hoe het precies werkt en of dit effectief gebeurt, was niet het onderwerp van dit onderzoek. Het onderzoek richtte zich op de volgende kernthema's.

- Het hoofddoel van de BZV en de bijdrage aan de transitie van de veehouderij.
- De eigen opvatting van de respondenten over een zorgvuldige veehouderij.
- De functie van de BZV, gezien vanuit burger, ondernemer en overheid.
- Omissies in de BZV.
- De stimulans die uitgaat van de BZV op het nemen van bedrijfsbeslissingen door ondernemers.
- De betekenis van de BZV voor het vertrouwen tussen boer, burger en overheid.

Werkwijze

Voor de beantwoording van de onderzoeksvragen is de volgende werkwijze gehanteerd.

- Van de 3 raden van BrabantAdvies zijn raadsleden die kennis hebben van Agrofood en de Brabantse Zorgvuldigheidsscore Veehouderij, benaderd voor een interview, evenals enkele raadsleden die wel affiniteit hebben met de BZV maar het instrument niet goed kennen. Daarnaast zijn drie leden van het 'Panel Zorgvuldige Veehouderij' benaderd voor een interview.
- De te interviewen personen zijn middels een mailbericht gevraagd om in te stemmen met een interview. Alle 14 benaderde personen reageerden positief.
- Vervolgens zijn afspraken gemaakt voor telefonische interviews van ongeveer 30 minuten.
- Voorafgaand aan het interview hebben de respondenten een mailbericht ontvangen met daarin de toelichting dat BrabantAdvies door Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant gevraagd is mee te werken aan een advies over de Brabantse Zorgvuldigheidsscore Veehouderij (BZV) en dat de BZV een onderdeel is van de transitie naar een zorgvuldige veehouderij.
- Bij de start van het interview werd, indien gewenst, de achtergrond van de BZV uitgelegd in relatie tot de transitie naar een zorgvuldige veehouderij in 2020.
- Hierna hebben in een periode van 7 weken (inclusief zomervakantie) 14 telefonische interviews plaatsgevonden aan de hand van een vragenlijst met 8 vragen.
- De interviews zijn genotuleerd.
- Hierna heeft de analyse plaatsgevonden en is het advies opgesteld.

4. Onderzoeksresultaten

Vanwege het kwalitatieve karakter zullen de resultaten niet worden voorzien van kwantitatieve aanduidingen als aantallen en percentages. Als daar aanleiding toe is, wordt wel aangegeven of bijvoorbeeld een minderheid, meerderheid of de helft van de respondenten op een bepaalde manier heeft gereageerd. In plaats van een gedetailleerde opsomming van de reacties uit de interviews wordt een inventarisatie geboden van de 'grootste gemene delers', de hoofdlijnen en een 'helikopter view'. De concept rapportage is ter verificatie voorgelegd aan de respondenten.

Typering respondenten en bekendheid BZV

De respondenten blijken in meerderheid bekend te zijn met de BZV, behalve bij de respondenten die niet betrokken zijn geweest bij de ontwikkeling van de BZV. De respondenten die de BZV kennen, hebben zitting in het 'Panel Zorgvuldige Veehouderij', hebben deelgenomen aan het Ruwenbergoverleg waar de BZV tot stand is gekomen, komen vanuit de journalistieke hoek van duurzaamheid, hebben bijgedragen aan de ontwikkeling van gezondheidscriteria voor de BZV of zijn er bestuurlijk mee bekend via de BMF of de ZLTO. Uit de interviews komt de indruk naar voren dat de BZV buiten de direct betrokkenen in Brabant weinig bekend is.

a. Het hoofddoel van de BZV en de bijdrage aan de transitie van de veehouderij

De respondenten hebben verschillende beelden van het hoofddoel 'zorgvuldige veehouderij'. De respondenten hebben geen eenduidige definitie van 'zorgvuldige veehouderij'. Bovendien wordt het hoofddoel in nogal abstracte termen beschreven. Dit duidt erop dat de oorspronkelijke intentie achter de BZV als onderdeel van, c.q. instrument voor de transitie naar een zorgvuldige veehouderij, niet (meer) geheel duidelijk is of naar de achtergrond is verschoven. Hierdoor is ook de relatie van de BZV als instrument om het hoofddoel zorgvuldige veehouderij te bereiken, onduidelijk.

Men ziet als (abstract) hoofddoel: het in balans zijn van mens, dier, milieu en omgeving, het zorgen voor een cultuurverandering die bijdraagt aan de volksgezondheid, het laten plaatsvinden van landbouwonwikkeling die past in het Brabants landschap/de Brabantse samenleving, het verhogen van de kwaliteit van de leefomgeving door de veehouderij in overeenstemming te brengen met wonen en recreëren, iets verder gaan op dierenwelzijn, milieu en volksgezondheid dan dat wettelijk wordt gevraagd en het verhogen van het bewustzijn van ondernemers dat de veehouderij kritisch wordt gevolgd.

Een door meerdere respondenten gedeelde zorg is dat, hoewel de BZV wel een positieve intentie heeft, het ambitieniveau te laag is. Veehouderijbedrijven kunnen relatief gemakkelijk voldoen aan de noodzakelijke BZV score van 7 voor de uitbreiding van hun bedrijf. Zo leidt de BZV tot een optimalisatie van de huidige bedrijfsvoering, maar niet tot een systeemtransitie. Een van de respondenten noemde dat de BZV geen incentive is tot echte innovatie.

Verschillende respondenten zijn van mening dat de BZV gezien moet worden als onderdeel van een breder duurzaamheidspakket zoals bijvoorbeeld regelgeving voor geur, fijnstof en grootte van het bouwblok.

Echter zij constateren daarbij dat er onvoldoende afstemming is tussen de onderdelen van dat pakket. Daarnaast geeft men aan dat er onvoldoende verbinding is tussen het voldoen aan BZV-criteria en het hiervoor gehonoreerd worden in de markt. Ondanks extra duurzaamheidsinspanningen kan de veehouder hier geen meerprijs voor ontvangen. De BZV biedt weinig meerwaarde naar bepaalde marktsegmenten en geeft geen extra afzetmogelijkheden in de Noordwest-Europese markt. In de agrofoodsector overheerst de focus op kosterverlaging in plaats van focus op toegevoegde waarde van het product.

Respondenten geven aan dat meer aandacht besteed moet worden aan de cumulatieve effecten van meerdere veehouderijen in een bepaald gebied, ondanks het feit dat de BZV hiervoor niet is bedoeld. Ten slotte wordt aangegeven dat binnen de BZV sprake is van een onbalans omdat (on)gezondheidseffecten onvoldoende aan de orde komen. Men denkt met indicatoren zoals fijnstof en geur iets te zeggen over gezondheidseffecten. Echter indicatoren die echt van invloed zijn op gezondheid zoals zoönosen, antibiotica-gebruik en endotoxinen zijn niet opgenomen in de BZV.

b. De eigen opvatting van de respondenten van een zorgvuldige veehouderij

Aanvullend op bovenstaande uitspraken (zie a.) wordt aangegeven dat zorgvuldigheid ook de relatie met de (sociale) omgeving betreft, onder andere tot uiting komend in betrokkenheid met de directe omgeving (de burens). De BZV wordt gebruikt in de dialoog met de burens. Met de BZV kan de veehouder aantonen dat gewerkt wordt aan duurzaamheid.

c. De functie van de BZV gezien vanuit burger, ondernemer en overheid

N.B. Het onderzoek betreft inschattingen van experts over de reacties van burgers, ondernemers en overheid. Directe reacties van deze partijen zijn in dit onderzoek niet geïnventariseerd.

De vraag wat de functie van de BZV voor de burger is, levert een gedifferentieerd beeld op. Eén van de respondenten ziet geen enkele functie voor de burger, omdat hiermee de zorgen van de burger met betrekking tot de overlast van veehouderijen niet worden weggenomen. Sommige respondenten wijzen erop dat de BZV voor de burger op afstand staat, waardoor de beoordeling van de BZV door de burger moeilijk is. Weer anderen zien de BZV als een instrument ter vergroting van de transparantie voor de burger en daarvoor als een mogelijk hulpmiddel bij de sturing van de ontwikkeling van de veehouderij (meer aandacht voor kwaliteit, minder exclusieve aandacht voor prijs). Hierbij wordt aangetekend dat de BZV voor de korte termijn, door inzet van technische middelen (bijv. luchtwassers), milieuwinst oplevert. Maar op de lange termijn zal het resultaat onvoldoende zijn voor de burger en zal de weerstand in veedichte gebieden niet verminderen. Door de BZV zien burgers dat de overheid de zorgvuldige veehouderij als doel nastreeft en dat de veehouder zich beweegt richting duurzaamheid. Overigens: bij het antwoord op deze vraag maken de respondenten een onderscheid tussen burgers die in de directe nabijheid van de veehouderij wonen en de burgers die op afstand wonen. Voor de eerste is de rol van de BZV evidentier dan voor de laatste.

Over de betekenis van de BZV voor ondernemers zijn de respondenten verdeeld. Volgens de respondenten biedt de BZV ondernemers de mogelijkheid om het totaal van het bedrijf in beeld te brengen en om de kwaliteit van de bedrijfsvoering te verbeteren en duurzamer te worden, waardoor zij zich kunnen onderscheiden. Aan de andere kant is de BZV een middel om het bedrijf te mogen uitbreiden en verschaft het een 'license to operate'.

Over de rol van de BZV voor de overheid vraagt men zich af of de BZV helpt om het doel van de zorgvuldige veehouderij te bereiken. Het lijkt een middel om uit de impasse en verstarring te komen, maar is onvoldoende om een systeemverandering richting duurzame veehouderij te realiseren. Ook kan de BZV gebruikt worden voor benchmarking om duurzame veehouderij te bereiken.

Belangrijk voor de overheid is dat de BZV ontwikkeld is samen met en geaccepteerd door alle stakeholders. Als aandachtspunt wordt toezicht en handhaving van de veehouderijen genoemd. Hoewel de overheid met de BZV het bewustzijn van de ondernemer vergroot, helpt het onvoldoende een transitie naar een zorgvuldige veehouderij te bewerkstelligen.

d. Omissies in de BZV

De BZV heeft als hoofddoel om bij te dragen aan een zorgvuldige veehouderij. Ten aanzien hiervan wordt door de respondenten echter nog een aantal zaken gemist. De volgende omissies c.q. wensen worden geuit.

- De BZV is nu voor veel ondernemers te complex.
- Er dienen ambitieuzere doelen te worden gesteld.
- Ondernemers dienen meer beloond te worden voor duurzame stappen en ketensamenwerking die leiden tot meerwaarde en meerprijs in de markt.
- De BZV dient beter aan te sluiten op vragen uit de markt (het marketingvraagstuk rond de toegevoegde waarde). Dit thema dient tevens in het onderwijs (bijv. HAS) te worden opgenomen.
- De BZV draagt niet bij aan een kwantitatieve beheersing van de veestapel en leidt niet tot echte, sector-overstijgende innovaties zoals het sluiten van kringlopen en het samenwerken van akkerbouw en veehouderij.
- Gezondheid in en buiten de stal is onvoldoende ingebed.
- De BZV houdt geen rekening met cumulatie van effecten in een gebied, maar kijkt enkel op bedrijfsniveau. Dit terwijl volgens respondenten een gebiedsbenadering is vereist.
- Er is een onduidelijk verband met langetermijndoelen en de BZV leidt niet tot echte innovaties.
- Het draagvlak onder veehouders is beperkt omdat de BZV voor alle uitbreidingen geldt.
- Er zijn onbedoelde neveneffecten: veehouders hebben kleine bedrijven gekocht om zo niet te hoeven voldoen aan de BZV.

e. De stimulans die uitgaat van de BZV op het nemen van bedrijfsbeslissingen door ondernemers

Respondenten antwoorden verschillend op de vraag of de BZV stimulerend werkt op het nemen van bedrijfsbeslissingen door ondernemers. Enerzijds lijkt het eerder te werken als 'een verplicht nummer' en niet als een wenkend perspectief voor de Brabantse ondernemers. De BZV werkt mogelijk zelfs gemakzucht en stilstand in de hand. Het leidt tot onbedoelde neveneffecten, zoals het opkopen van kleine bedrijven waarbij de BZV niet verplicht is en men toch kan uitbreiden. Anderzijds geeft het instrument een impuls tot kwaliteitsverbetering en biedt het een kans om als Brabant bovengemiddeld te presteren en hiermee tegemoet te komen aan de eisen van consumenten. Ten slotte geven respondenten aan dat ondernemers vooral getriggerd worden door rijksregels, bijvoorbeeld op het gebied van dierwelzijn en milieu.

f. De betekenis van de BZV voor het vertrouwen tussen boer, burger en overheid

Ook hier gaat het om een algemeen beeld van de respondenten over het vertrouwen dat andere partijen hebben. Ook dit betreft dus een indirecte vraag.

De respondenten menen dat het op zich goed is dat partijen met elkaar aan tafel komen. De BZV stimuleert de dialoog. Ongeveer de helft van de respondenten is optimistisch over de positieve impact van de BZV op het vertrouwen; voor de andere helft is de invloed op vertrouwen onduidelijk en stelt een respondent juist dat 'door de BZV het wantrouwen is gegroeid'. Een andere respondent geeft aan dat de BZV een technisch instrument is en vertrouwen niet verkregen wordt door een technische oplossing.

Doordat de BZV geen kwantitatief inzicht in het aantal dieren biedt, noch in cumulatie van effecten van meerdere veehouderijen in urgentiegebieden, ebt het vertrouwen van de burger weg. Dit uit zich bijvoorbeeld in discussies over mestverwerking. Volgens sommige respondenten heeft de provincie daarnaast onvoldoende aandacht voor de samenwerking tussen retail en veehouders.

5. Conclusies

In deze conclusie wordt een algemene synthese geboden van de onderzoeksresultaten. Het onderzoek biedt een wisselend beeld van de BZV. Dit beeld is niet rooskleurig. Uit de interviews komt naar voren dat de BZV eerder een maatschappelijk instrument is dan een instrument waarvoor het oorspronkelijk bedoeld is, namelijk de bevordering van een transitie naar een zorgvuldige veehouderij. Het instrument werkt, maar voor een ander doel. De ambitie van de BZV is beperkt en de vereiste score is gemakkelijk haalbaar. De BZV wekt de indruk van een politiek compromis. Het werkt als een samenwerkingsinstrument tussen stakeholders, een hulpmiddel bij de dialoog tussen veehouder, burger en overheid. Op de korte termijn kan de BZV functioneel zijn in het verminderen van het onderlinge wantrouwen.

Tegelijkertijd houdt het echter het vigerende systeem in stand en zorgt het niet voor fundamentele systeemwijzigingen. De BZV laat het kostprijsdenken in stand en beperkt daarmee het ontwikkelingsperspectief van de agrofoodsector.

Zo draagt de BZV bij aan onderhoud, verbetering en vernieuwing, maar niet aan werkelijke innovatie, wat blijkt uit het lage aantal aanvragen bij het 'Panel Zorgvuldige Veehouderij'. In dit opzicht sluit de BZV niet aan bij het Bestuursakkoord van het huidige GS college, waarin innovatie voor de ontwikkeling van Noord-Brabant als belangrijk uitgangspunt wordt aangemerkt. De BZV ondersteunt de bewustwording van de veehouders en is een element in de 'license to operate'.

Een positieve beoordeling van het functioneren van de BZV kan de aandacht afleiden van het oorspronkelijke doel en kan zo de reflectie op de strategische betekenis blokkeren. Wellicht leidt de BZV af van de ontwikkeling van andere (meer effectieve?) manieren van duurzaam produceren. Deze krijgen in ieder geval minder aandacht.

Wat ontbreekt, is een duidelijke missie, een concrete ambitie en een duidelijk model waarom de BZV zou moeten werken. De BZV leidt tot optimalisatie van het bestaande, maar stimuleert daarmee niet de ontwikkeling van het wezenlijk nieuwe. Er wordt gesproken over de noodzaak tot transitie, maar die wordt niet in gang gezet omdat het mechanisme waarlangs die transitie plaats zou moeten vinden onduidelijk is.

De conclusie is dat de BZV niet wordt gezien als onderdeel van een strategisch beslissingsproces, maar als een operationeel en organisatorisch evaluatie-instrument. Als het doel (een zorgvuldige veehouderij) waar het instrument een bijdrage aan moet leveren onvoldoende duidelijk en concreet is, kan het instrument zelf niet duidelijker zijn. Daardoor absorbeert het mogelijk allerlei andere functies en betekenissen die op zich niet negatief zijn, maar die wel het eigenlijke doel kunnen afschermen. Daarmee loopt de BZV de kans als een pseudo-instrument te werken.

6. Aanbevelingen

1. Zorg voor een update van missie, visie en strategie van de transitie naar een zorgvuldige veehouderij waaraan de BZV moet worden 'opgehangen'. Realiseer dit in samenwerking tussen de stakeholders, marktpartijen en provincie. Dit zorgt ervoor dat het instrument een minder vrijblijvend karakter krijgt. Als de context waarin de BZV moet opereren niet duidelijk is, kan de rol zelf ook niet duidelijk zijn en moet de evaluatie van de BZV zich beperken tot het operationele functioneren.
2. Maak als GS duidelijk hoe de BZV een bijdrage moet leveren aan de transitie naar een zorgvuldige veehouderij en via welk mechanisme: het mechanisme van de markt, van de overheidsregulering of van de maatschappelijke harmonie (de dialoog). Als gekozen wordt voor het marktmechanisme - zoals gesuggereerd op basis van resultaten van dit onderzoek - wordt aanbevolen af te stemmen met stakeholders en marktpartijen (in Brabant, Nederland en EU). Hierbij dient dan ook gedacht te worden aan samenwerking met landelijke bewegingen zoals 'Alliantie verduurzaming voedsel' en 'Uitvoeringsagenda Duurzame Veehouderij'.
3. Afhankelijk van welke strategie en welk mechanisme wordt gekozen, wordt duidelijk welke partijen hier, al of niet gezamenlijk, een rol in dienen te spelen. Belangrijk is ervan uit te gaan dat netwerken en samenwerken op zich niet hoeven te leiden tot het gewenste effect, het kan zelfs in het tegendeel resulteren. Te vaak wordt gedacht dat het heil zit in samenwerking, maar ook samenwerken is slechts een middel tot een doel en niet het doel zelf.
4. Kortom, handhaaf voorlopig de BZV, maar zorg zo snel mogelijk voor een strategisch kader waarin de functionaliteit van het instrument kan worden herijkt. De uitkomst kan zijn dat het een noodzakelijk hulpmiddel is voor de transitie. De uitkomst kan ook zijn dat het de aandacht afleidt, dat het de zorgvuldige veehouderij op een te operationeel vlak beoordeelt en daarom misschien zelfs misleidend is.

In zekere zin zijn dit open aanbevelingen; het beperkte onderzoek staat geen harde aanbevelingen toe. Maar het algemene beeld dwingt tot een kritische reflectie op de BZV zelf in relatie tot het doel van de transitie naar een zorgvuldige veehouderij. Niet alleen op de manier waarop het functioneert. Het is deze reflectie die, mede in het licht van de oproep in het Bestuursakkoord, aanleiding geeft tot een heroverweging.

Bijlage

Lijst van geïnterviewde personen

Provinciale Raad voor de Leefomgeving

De heer G. Daandels	voorzitter commissie Peelvenen, voormalig burgemeester van o.a. Deurne
De heer J. Baan	directeur Brabants Landschap
De heer P. van Poppel	voormalig directeur BMF
De heer P. Vermeulen	directeur PON
De heer H. van Ham	voormalig bestuurder ZLTO, voormalig wethouder gemeente Bergeijk

Provinciale Raad Gezondheid

De heer A. Pijnenborg	voorzitter Zorgcoöperatie Hoogeloon U.A.
Mevrouw A. van der Zijden	directeur GGD West-Brabant
De heer B. van Dijk	wethouder gemeente Alphen/Chaam
De heer H. Jans	arts Gezondheid en Maatschappij

Sociaal-Economische Raad Brabant

Mevrouw M. Janssen-Groesbeek	lector Sustainable Finance & Accounting bij Avans Hogeschool
De heer R. Beekers	bestuurder ZLTO

Panel Zorgvuldige Veehouderij

De heer M. Steverink	adviseur, eigenaar True Food project
De heer L.J.A. Lipman	docent/onderzoeker bij Faculteit Diergeneeskunde Universiteit Utrecht, veterinaire publieke gezondheid
De heer J.W. Erisman	directeur-bestuurder Louis Bolk instituut

Brabantlaan 3
5216 TV 's-Hertogenbosch
073 - 303 02 86

www.brabantadvies.com